

PÉTER LÁSZLÓ

Juhász Gyula barátsága Dettre Jánossal

Az őszirózsás forradalom kormánybiztosa, a vajdasági magyar irodalom apostola, a Délmagyarország kitűnő publicistája, még mindig nem tölti be a Város művelődési örökségében azt a szerepet, amelyet megérdemel. Ezen sajnos Ruszoly József kitűnő életrajzi monográfiája¹ sem segített. Érdemi visszhangja sem volt, és Dettre szerepét azóta sem idézik, valahányszor erre alkalom kínálkoznék.

I

Juhász Gyulával való barátságát Ruszoly József kellően bemutatja. Főként Juhász írásai alapján elmondja, hogy Dettre egyike volt a költő diákkori baráti körének, „az Ipar utcai fiúknak”, akiről Juhász nem csak megbecsüléssel, de érezhető szeretettel is írt prózai műveiben. Először akkor, amikor az októberi forradalom ígézetében született Tűz című hetilap 1918. december 21-i számában *Látogatóban dr. Dettre Jánosnál* címmel tudósítást közölt az egy hónapja kinevezett kormánybiztos-főispánról. (*Juhász Gyula összes művei* kritikai kiadásának Grezsa Ferencről sajtó alá rendezett 6. kötetében és Ruszoly József könyvének 50–51. lapján is olvasható.)

Az „Ipar utcai fiúk” nem laktak mind az egykori Ipar utcában, ahol a költő; valószínűleg Dettre János sem. Csak tagjai voltak annak a kisdud diákcsoportnak, amely Kálló Antal Ipar utca 13. számú öreg házában, ahol 1866-ban Petőfi Zoltán lakott, és amelyben 1883-ban Juhász Gyula született, jött össze; azok, akik mind „nagyon erősen készültek a magyar életre”. Így Dettre János; Bauer Herbert, a Balázs Béla néven világhírűvé lett filmtudós, itthon is jeles költő, Bartók szövegírója; az öccse, Bauer Ervin, ugyancsak kiváló biokémikus, a szovjet terror áldozata; Eisner Manó, neves ügyvéd, kriminalista, ifjan Pálos Endre néven költő; Ocskay Kornél, utóbb a szegedi színház, majd az Operaház kiváló tenorja; Petri-Pick Lajos, a későbbi szobrászművész; Szőri József, ígéretes festőművész, Adynak szintén közismert szegedi népszerűsítője, az első világháború első szegedi hősi halottja. De vendégként – Juhász Gyula akkori vallomása szerint – köztük volt egyszer-egyszer a barátját, Balázs Bélát (és talán a húgát, Hildát meg apai ági szegedi rokonságát) meglátogató Lukács György és a környéken népdalt gyűjtő Bartók Béla és Kodály Zoltán is...

¹RUSZOLY József: *Dettre János és kora*. Szeged, 1994.

S egy lány, aki valóban az Ipar utcában lakott, „fiús bájával, rövid, göndör hajával, csodálatos és titokzatos, nagy, sötét szemeivel, orosz diákkisasszonyokra emlékeztető alakjával”. Ezt már Juhásznak 1922-ből, *Ili halálára* című nekrológiájából idéztem. Mert Klima Ili (1890–1922) is, akár a Juhász Gyula körül megforduló lányok, asszonyok zöme, ő is elvetette magát az életet. Pedig 1907-ben éppen ő hozta vissza Juhász Gyulát az életbe, amikor a költő Léváról megszökve a Lánchídról készült belevetni magát a Dunába...

Az Ipar utcai fiúk körülrajongták. „A Károlyi-korszak kormánybiztosa, akkor még maga is diák, Ady első szegedi imádója mellett ott forgolódott Ili körül *A kékszakállú herceg vára* szerzője, a költő, és az európai hírv zeneszerző is; neki énekelt a jeles tenorista, a későbbi szegedi Schubert és Cavaradossi; hozzá írta halk szavú, finom verseit az ifjú jogász, aki ma a legjobb nevűek közé tartozik Szegeden, és egy utcában lakott vele a poéta, aki később Anna és Ancsa bánatos énekese lett.” Kosztolányi is ismerte; Szegedről még, vagy Pestről, nem tudom. 1930-ban *Egy leány emléke* című versében örökítette meg különleges alakját.

Nincs kétségem, hogy Dettre János és Juhász Gyula közötti szerelmi vetélkedés ihlette a költőnek a Nagyvárad 1909. január 6-i számában megjelent *Péter és Pál* című tárcáját. Kérész Péter a költő modellja, Szürke Pál Dettre Jánosé. Ketten beszélgetnek a Stefánián, egy padon, augusztus végén, szombat este, „nagy és kis dolgokról”, „igazságról, majálisról, forradalomról és egy szőke lányról”. Ahogyan a haja színét is azért adta a valóságtól ellenkezően, hogy ne azonosíthassák, ugyanazért nevezte a lányt Mariskának. Pál nála elért sikereivel keserítette meg Pétert. Csókjaival, szeretkezésükkel.

Péter lehorgasztotta fejét, és különös kusza köröket rajzolt a porban. A rozsdás faleveleket szépen, lassan félrelökte a bottal, és némán nézett maga elé. Pál föllállt, megállt előtte, és vállára tette a kezét.

– Már megint szomorú vagy! Rossz fiú! Már megint valami titkokon töröd a fejed!

– Nem, fiam, nincsenek titkok! Most érzem, igen, most tudom, nincsenek! Csak ostobák vannak, akik nem akarnak akarni. Magam is ostoba vagyok.

Elindultak haza. A házak némán fehérlettek a tele hold fényében. A templom fekete árnyéka alatt megállott Péter.

– Valamit mégis szeretnék tudni. Szereted te őt?

Pál nem válaszolt, csak bizonytalanul, kissé szomorúan mosolygott. Azután némi hallgatás után, csak hogy mondjon valamit, válaszolt:

– Az az én dolgom, azt bízd csak rám, Péter!

Péter megfogta Pál karját, szemébe nézett nagy, szikrázó fekete szemeivel, és tompán csak ennyit mondott:

– Te gazember vagy, Pál! Te gazember vagy!

Azzal otthagya, és ment egyedül, sírva, haza.

Csak egy hét múlva találkoztak.

Pál szokatlanul barátságosan sietett Péter felé. Az nem szólt, de nem is távozott el. Mikor megint magukra maradtak az éjszakában, a némaságban a padon, a vadgesztenyék alatt, Péter Mariskára terelte a beszédet.

– *Igaz, Pál, tegnap náluk voltam megint. Rólad is beszéltem. Ő ösmer téged. Szép, mályvaszínű pongyolája volt, hajában egy ezüstös fésű csillogott. Mikor a verandára léptem, elkezdett sírni. Azt mondotta, hogy nagyon-nagyon fáj neki az élet, és meg akar halni. Én nevettem, és ő megcsókolta a kezemet. Itt. Nézd, még most is piros!*

Péter hazakísérte Pált. Mikor elváltak, erősen megszorította Pál finom, fehér kezét, és megcsókolta. Pál nevetett.

Ezzel a különös, meglepő csattanóval fejeződik be az elbeszélés. Valóság tartalmára semmiféle fogódzónk nincs, csak a két udvarló hiteles személyisége. Kortársi emlékezés is megerősíti: Balázs Béla ideáljának, Scheiber Boriskának emléke. „Amikor a tizennyolc éves Klima Ilona Szegedről feljött Pestre, hogy beiratkozzék orvostanhallgatónak, olyan érett szerelmet hagyott maga mögött, amelyben több szenvedés jutott osztályrészéül, mint öröm. Dettre János nem ígért neki sem házasságot, sem hűséget, de azért lekötötte, féltékenységgel kínozza, búskomor előítéleteivel gyötörte – s ha Ili szabadulni akart tőle, a megvetését érezte vele szemben. Ili kiábrándulva, a végleges szakításra elhatározottan jött föl Pestre.”²

3

A szerelmi vetélkedés nem ártott Juhász Gyula és Dettre János barátságának. 1911. augusztus 13-án Juhász Gyulának *Öreg este* főcímmel két verse jelent meg a váradi holasnaposokat rendszeresen közlő napilap, a Független Magyarország hasábjain. Ajánlása így szólt: „*Dettre János barátomnak.*” Lássuk, utal-e kettejük kapcsolatára bennük valami.

Köszönet a nőknek

*Köszönet a nőknek,
Hulló csillagoknak, múltó gyönyöröknek!*

*Köszönet a lánynak,
Egy estére nyíló, hervadó virágnak!*

*Köszönet a szépnek,
Alkalom és mámor tűnő jegyesének!*

*Köszönet a jóknak,
Futó pillanatra örömet adóknak!*

*Köszönet a nőknek,
Aranyért, ezüstért mégis szeretőknek!*

*Életem szerelme,
Csak neked nincs jussod semmi köszönetre!*

² RUSZOLY: i. m. 53.

Az utolsó versszak Anna-verssé varázsolta. Hiszen Sárvári Annát 1908 őszén ismer-
te meg, és 1909 őszén már el is vesztette. Ettől fogva csak emléke élt és növekedett fá-
jós szívében, s ebből a fájdalmas emlékezetből született mintegy száz szebbnél szebb
szerelmes vers. Sem Ilire, sem Dettre Jánosra nincs célzás. Juhász váradi éveinek élet-
rajzából, Dutka Ákos remek könyvéből (*A Holnap városa*, 1955) tudjuk, hogy Juhász
Gyulának a fizetett szerelem Váradon is vigasztalója volt. Verseinek szépsége, ha netán
fölfogta is a nem túlságosan művelt színészlány, nem ellensúlyozta arcának ráncos, kre-
ol bőrét, kopottas gúnyját. Anna utóbb megvallotta: hiába, nem tetszett neki az előny-
telen külsejű, bár 1918-ig szakálltalan arcú poéta.

Kilenc óra

*Kilenc óra. Nyugovóra takarodót fűnak,
Én is fűvok mai gondnak, mindennapi bűnak.*

*Kilenc óra. Öreg este. Feketék a nyárfák,
Mostan szövik ifjú szivek holdas este álmát.*

*Kilenc óra. Valamikor én fiatal voltam,
De a szépek messze jártak, távol lugasokban.*

*Kilenc óra. Régi esték, vissza mikor tértek?
Soha, soha. Ifjuságot elvéteni vétek.*

*Kilenc óra. Takarodó. Térj meg, árva lelkem,
Megtagadott ifjuságból. Mégis öreg lettem!*

Ez sem utal sem Dettre Jánosra, sem Klima Ilire. Legföljebb annyiban, hogy Ili ugyan-
úgy nem viszonzta Juhász rajongását, akár Anna meg a költő többi múzsája. Mint a
költői ideáljainak okosabbjai, műveltebbjei, szerették a maguk módján: becsülték benne
a tehetséges költőt, az átlagon fölüli műveltségű tanárembert és a szelíd, rokonszenves
férfiút, de nem tudták elfogadni a szeretőnek, kivált férjnek ajánlkozó nemi partnert.

Amikor ezeket a verseket Juhász Gyula írta, mindössze 28 éves! S azt írta: valami-
kor fiatal volt, most meg öreg lett! Mindkét vers, bár a költő váradi korszakában szüle-
tett, minden bizonnyal Szegeden keletkezett a nyári vakációban. Erre utal augusztus kö-
zepe megjelenése, és az, hogy egyikben sincs semmi olyan mozzanat, amely váradi
helyszínt sejtetne. Juhász Gyula költői nyelvének fontos jellegzetessége, bizonyos sza-
vak (*ifjúság, színész, szív* stb.) rövid magánhangzós változatának alkalmazása, amely
költői eszközeinek gazdagabb fölhasználását tette lehetővé, a második versben föltűnő.

Ha nem akadunk utalásra, vajon miért ajánlotta e két verset barátjának? Azt tartom
valószínűnek, hogy ezekről a panaszairól beszélgethettek itthoni találkozásaik alkalmá-
val. A költő kiönthette szívét *Janikónak*, ahogy barátai (mint Balázs Bélától tudjuk) be-
cézték Dettret, s amikor ugyanezeket a keserű élettapasztalait versbe öntötte, nem feled-
kezett el a megértő társról.

Juhász Gyula még egy versének keletkezéstörténetében jutott szerep Dettre Jánosnak. Andrényi Erzsébet, a későbbi Pető Andorné, rajongott Juhász Gyula költészetéért. 1914 nyarán megismerkedett Dettre Jánossal, s az ő közvetítésével a költővel is. Amikor Juhász 1917 novemberében hazatért Szegedre a Moravcsik-klinikán töltött csaknem évnyi gyógykezelése után, szép dobozban, gondosan, nedves moha közé csomagolt pármái ibolyacsokrot küldött Pestről Szegedre. A költő hálából *Princesse lointaine* (A távoli hercegnő) címmel szonettet írt, és postán, borítékban, kíséreléssel nélkül elküldte rajongójának akkori címére, a dél-tiroli üdülőhelyre, Rohitschra. A cím alá oda is írta: *Rohitschra küldöm*. Ez a vers a költő életében köteteiben nem jelent meg, csak hasonlóan az Élet és Irodalom 1960. július 23-i számában, majd mi közöltük Ilia Mihállyal a kritikai kiadásban.

Princesse lointaine

*A messzi nőt, ki Párma ibolyáit
(Melyekben kéklőbb ég mosolya van),
Elküldte nékem e vak, daltalan
Bús tájra – áldom napom alkonyáig.*

*A messzi nő, ki verseket szeret
(Virágokat e letarolt világban),
Mint violát a temetők zugában,
Fogadja szépen árva versemet.*

*Ó, ibolyák: ti már fonnyadt halottan
Heverték. Hervad mind itt, mi virág,
De tovaengők a melódiák.*

*Mert ami lélek volt a holt napokban,
Illata él, és dallama zokog,
Örök csak egy: mit lelkünk álmodott.*

Két dolog első hallásra nyilvánvaló: utalás a világháború véres harmadik esztendejére, „a letarolt világra”; és utalás a költőnek „az élőhalottak házában”, a pesti elmeklinikán töltött hónapjaira, „holt napjaira”. Érdekes, hogy Juhász Gyula nőrajongói gyakran emlegették az ibolyákat. Eörsi Júlia is azt állította, hogy 1914-ben, amikor a költő a pesti Nemzeti Szállóban mellbe lőtte magát, és ő, a Világ című napilap ifjú munkatársa, fölkereste a már tekintélyes poétát, a Nyugat munkatársát a Rókus-kórházban, jázmin és ibolyát vitt neki (*Tiéd a sír*, Szeged, 1957. 5.). Lackoné Kiss Ibolya meg egyenesen azt, hogy ugyanekkor *pármái ibolyát* vitt a költő betegágyához (Magyar Nemzet, 1967. ápr. 9.).

Az is érdekes, hogy évekkel később, 1924-ben, *Japáni módon* című, önálló négysoros versekből álló ciklusának utolsó darabjában az előbbi vers címe visszatért:

*A távoli hercegnő egyre késik,
De én kék lampion mellett virrasztok.
Újholdra nézek, sóhajtok az égig,
S megcsókolok egy ismeretlen arcot!*

5

Még ezután következett Dettre és Juhász együttműködése a két forradalomban. A költő fogalmazta a polgári direktórium (Dettre János, Somogyi Szilveszter, Tabódy Zsolt) 1919. március 28-i kiáltványát. Ezt 1921-ben a Horthy-rendszer bírósága előtt is vállalta.³ Dettre ekkor már emigrációban, Szabadkán volt. Neki köszönhető, hogy Juhász Gyula többször is szerepelt a Bács megyei Napló hasábjain. Amikor 1925-ben a szerbek kiüldözték, és hazakényszerült, ügyvédi működése mellett a Délmagyarország külső munkatársa, kiváló vezércikkírója lett. Ugyanekkor a költő is az ellenzéki, demokratikus napilap munkatársa, publicistája, gyakori vezércikkírója.

A szegedi múzeumban őrzött Juhász-hagyatékban található az az irodalmi kuriózum, amely a magyar költészetben a megörökölt kutya emlékét őrzi: a költőnek 1928. július 11-én keltezett négy soros versikéje *Hozzá* címmel. A kivételes eb fejét Juhász Gyula a kézirat bal oldalán le is rajzolta.

*Bölcs és szelíd, komoly, nemes ez állat,
Türeelmes és őszinte, tiszta, jó,
Ó, emberek, csak hódolat s csodálat
Illeti őt, mint egyenes adó!*

A kézirat Sz. Szigethy Vilmostól került a múzeumba. Hátlapján Szigethy kézírásával olvasható ez a magyarázat: „Dettre Jánosnének volt egy brüsszeli törpe griffon kutyája, szinte gyerekjáték. Az van lerajzolva, és ahhoz szól a vers.”

6

Juhász Gyula műveinek néhány bibliográfiájában szerepel egy különös tétel: *Orbán lelke. Regény és novellák. Budapest, 1926. Athenaeum*. Azért különös, mert ilyen könyvnek sem Szegeden, sem a fővárosban, az Országos Széchényi Könyvtárban nem akadunk példányára.

A költő elbeszéléseinek, színpadi játékaiknak, aforizmáinak kritikai kiadásában⁴ közöltem néhány dokumentumot, amely bizonyította, hogy 1925 őszén az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat [így!] meg akarta jelentetni Juhász Gyula *Orbán lelke* című kisregényét és novelláinak válogatását. Szerződést is kötöttek, ám a kiadás valamilyen ok miatt elmaradt.

A Somogyi-könyvtárba került, majd onnét szintén a múzeumnak átadott Dettre-hagyatékban van Dettre Jánosnak Juhász Gyulához írt keltezetlen levele, melyből kide-

³ RUSZOLY: i. m. 100. p.

⁴ JGYÖM 4. k. 1975. 407–409. p.

rül, hogy a szerződés körül Dettre bábáskodott. A levelet Apró Ferenc barátom másolta le számomra. Hangjából következtethetünk kettejük baráti kapcsolatának mértékére is. A fejléc természetesen nyomtatva van:

DR. DETTRE JÁNOS
NY. FŐISPÁN
ÜGYVÉDI IRODÁJA
SZEGED, VALÉRIA TÉR 10.
TELEFON: 10-20.

hétfő

Drága Gyulám,

íme, az Athenaeummal való ügyed tökéletes elintézést nyert. Szeretném, ha írnál az Athenaeumnak levelet, hogy köszönettel tudomásul vetted[,] s szeretném, ha Szabó Lászlónak is írnál levelet, aki érdekedben eredményesen interveniált. Az Athenaeum a levelet nekem küldte a hozzád való kézbesítés végett[.]

*Szeretettel öllelek
János*

Talán a véletlen egyszer még napvilágra hozza, hogy ez a levél az 1925. október 9-i szerződésre vagy a kiadástól való elállás miatt a szerző kárpótlására vonatkozott-e. Ez határozza meg, hogy 1925 végén vagy 1926-ban íródott-e. De Tápay-Szabó László (1874–1941) szerepe is új és érdekes mozzanat Juhász Gyula élettörténetében.

7

A költő 1929 elején ismét megrokkant, a pesti Szieszta szanatóriumba került. Ugyan-ezekben a napokban jelent meg válogatott verseinek és válogatott prózai írásainak egy-egy kötete, a *Hárfa* és a *Holmi*. A Délmagyarországban régi betűjegyje (*d*) fölött *Juhász Gyula két kötete* címmel Dettre János méltatta. A Somogyi-könyvtár példányából ez a kolumna hiányzik. Az egyetemi könyvtárában ugyan megvan, de érdemes megmenteni, könnyebben hozzáférhetővé tenni az utókor számára. Kitűnik belőle, mennyire ismerte barátjának életét és lelkét:

Babits Mihály után Juhász Gyula is összegyűjtötte huszonöt év „termését”, élete huszadik és negyvenötödik esztendeje között írt reprezentatív verseit. Huszonöt év fájdalma, borítja, reménytelen élményei, lehetetlen lelkesedései és el nem csókolt csókjai, huszonöt év víziói örömről, asszonyról és csókról, életről s huszonöt év véres megrendülései a kőbe, színekbe és rímekbe álmódott szépség előtt – s mindez egyetlen kötetbe zsúfolva, egyetlen kötetbe belesóhajtva és belelihegve: valóban nektárja lehet a lélek illatainak és ízeinek, istenek eledele és istenek itala. Néha bizony a pogány magyar isteneké, akiknek utolsó igrice lehetett volna, aki a Tibiscus partjára vetődött, s a folyó mellett, amelyik

„a búbanat iszapját” hordozza ezer évek óta, „egy régi dal s egy régi tenger” üzenetét fogja fel, és adja át a jegenyék és nyárfák elárvult népének.

Ha lapozunk ebben a kötetben – minden vers a lélek egy ablaka, s milyen csodálatos tájakra sodródott el, milyen messzi vidékek, az élet milyen és mennyi szakadéka, gleccsere és virágos lankái fölött suhant el ez az örök mozdulatlanlás, ez az elefántcsonttoronyba zárt ígéret –, ha lapozunk ebben a kötetben, amelyik huszonöt év alkotásainak legjavát adja, úgy érezzük: egy nagy művész retrospektív kiállításán vagyunk. Minden vers egy-egy kép, örök ragyogás az elmúlás rájárában, a szenvedés falán. Hány Anna-portré, hány tiszai tájkép, mennyi titokzatos, mély zengésű csendélet, bibliai kompozíció került egymás mellé ebben a művészethez „menekülő élet”-ben.

S milyen tragikus ellentét választja el Juhász Gyulát minden más költőtől, aki elérkezett a „gyűjteményes kiadás” könyvkiadói beérkeztségéig. Kráterek lávája festi a húszévesek elé a startvonalat, s „jégcsapok, télen, kunyhóereszről” jelzik a célt. Minden költői pálya fejlődés az elindulás forrongásától a megérkezés lehangolásáig. Ez a retrospektív verskiállítás és retrospektív életkiállítás ennek az útnak az ármányát mutatja. Milyen csodálatos, titokzatos, varázsos csönd csendül fel a legelső versből. „Mint néma hatyú, halkan ring a csónak, A hold az ég tetőin vesztegel.” A dermedt s mégis lágy hallgatás bővölete vesz erőt mindenben. A gemmák és hermák, a szűz csillagok, a magyar táj magyar ecsettel, a rím és remény nélküli versek – a csend költészete. Juhász Gyula az élet novíciusa. Csönd herceget nem fűtvel zavarja, de térdre boruló áhitattal és alázattal köszönti. S a legelső vers csöndjéhez képest mennyi lázas nyugtalanság vonaglik, mennyi vérző elégedetlenség dörömböl az utolsó versben. A húszéves Juhász Gyulát a szépség megbűvölte, s „már fáj a szépség, elég volt a bővölet”. „Idegesít a harsány tűző tájak, szerelmi lázak kába muzsikája.” Huszonöt év előtt leomlott szobrok, képek és versek szépsége előtt. „Vergilius versét olvasta holdas éjen”, „Plato utópiáján gondolkodott borongva”, „vágynak nélkül meredt a hadeszi sötétre”, és huszonöt év múlva – ez az utolsó versének utolsó sora – a vihar vad dalaival takarozik be. A Hegyi beszéd a csend kamarazenéje, az utolsó versben már a szaxofon sikolt. A szépség trubadúrja volt, amikor elindult, s a szépség betege lett, amikor megérkezett. S utolsó versének címe: „A szépség betege.”

Talán nem kell közelebb mennünk ehhez az élethez, amelyik addig ragyogta a szépség derűjét, míg a szépség betegsége be nem árnyékolta. Talán nem kell vállalkoznunk arra sem, hogy előlegezzük az irodalomtörténet ítéletét számára. Juhász Gyula költői pályája csak pihenőhöz ért, s beláthatatlan, hogy ez az örökké vándorúton járó mozdulatlanlás, ez a vibráló nyugalom és daloló csönd a szépség milyen új világrészein fog még kikötni a „szent elámulások” sóhaj és hörgés dagasztotta vitorlakkal. Mi nem ítélkezünk, csak hódolunk a nagy magyar költő előtt.

„Holmi” címmel egy kötetbe prózai írásainak javát foglalta össze Juhász Gyula. Ezeknek legnagyobb része a Délmagyarországban jelent meg, nem lehet az a feladatunk, hogy a kötetben fedezzük fel a hasábjainkon megjelent írásokat. Mennyi líra dalol ezekben a „prózai” sorokban. Sokszor őszintébb, gátlásnélkülibb a próza lírája, mert elég, ha elbújik egy név vagy egy foglalkozás mögé – mint a gyerek, ha behunyja szemét, azt hiszi, hogy őt nem látják –, és partatlanul és gátak nélkül ömölhetik a líra és vallomás. Minden rím egy bővőhely, s minden versmérték acélpánt a tudat alattin. Juhász Gyula vagy magáról ír, vagy magának, de írása tiszta líra akkor is, ha – végig írja a sorokat. Mert versei és prózája között alig van különbség.

Ez a két kötet a mérföldkö Juhász Gyula életében és költészetében. A stafétafutó most megfordul[t], s megállt egy lélekzetvételnyi pihenőre. Az útja eddig mindig csak felfelé haladt, s nem messze van már a magyar firmamentum örök ragyogású csillagaitól.

Abban tévedett Dettre, hogy a méltatott kötetek csak fordulópontot jelentettek Juhász Gyula életében. A hátralevő *remeteévek* már csak szórványos műveket teremhettek – bár köztük is születtek remek. Abban viszont utolsó mondata igaznak bizonyult, hogy Juhász Gyula életműve már ekkor a magyar költészet örök csillagrendszerébe illeszkedett.

LÁSZLÓ PÉTER

GYULA JUHÁSZ'S FRIENDSHIP WITH JÁNOS DETTRE

(Summary)

The author gives affecting and useful additional data with soft lyrics to the friendship of Gyula Juhász, noted Hungarian poet, and János Dettre, government commissioner of Szeged during the time of the 1918 revolution, in his paper. One can read details in seven short chapters on the written memories of their friendly relation and also on the background of the formation of some woeful poems by Juhász in which the spirit of Dettre and their true friendship appears and stands forever.